

дієва реакція підприємства на ступінь реальної загрози його фінансовому рівновазі.

Вище викладене підтверджує необхідність поглибленого дослідження методологічних основ раннього виявлення та подолання фінансової кризи підприємств, а також свідчить про актуальність проблематики у науковому та практичному плані.

Підводячи підсумок вищесказаному, необхідно відзначити, що уточнення і розуміння сутності антикризового управління дозволить розробити діючий механізм виводу підприємства або з передкризового, або з кризового становища, а це, в свою чергу, істотно позначиться на оздоровленні економіки країни в цілому. Антикризове фінансове управління підприємством повинно бути спрямовано на вирішення ряду задач, основною з яких є своєчасне діагностування фінансового стану підприємства та вживання необхідних антикризових фінансових заходів з попередження кризи. Вживання заходів антикризового фінансового управління по попередженню фінансової кризи на підприємстві є найбільш економічним напрямом його управління.

Література

1. Антикризисное управление / В.О. Василенко, Л.С. Ситник; под ред. Э.М. Короткова. – М.: Инфра-М, 2000. – 432 с.
2. Основи фінансового менеджменту / Е.С. Мінаєв, Л.О. Лігоненко; под ред. Є. Брігхем. – Київ: Молодь, 1997. – 1000 с.
3. Булеев И.П. К вопросу о сущности дефиниций «антикризисное управление» / И.П. Булеев, А.В. Тельнова // Економіка промисловості. – Донецьк, 2005. – №5. – С. 60-63.
4. Оценка бизнеса / под ред. проф. А.Г. Грязновой, проф. М.А. Федотовой. – М.: «Финансы и статистика», 1999. – 236 с.
5. Прохорова Ю.В. Антикризове фінансове управління підприємств: теоретичні підходи в сучасних економічних умовах / Ю.В. Прохорова // Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей). – 2006. – № 15-16. – С. 100 – 103.
6. Технології антикризового управління / С.К. Рамазанов, О.П. Степаненко, Л.А. Тимашова. – Луганськ: Вид-во Східноукраїнського університету імені Володимира Даля, 2004. – 192 с.

Рецензент докт. екон. наук, професор Г.Г. Савіна

658.147

*Проволоцька О.М., к.е.н., доцент,
Ясиненко Д.В., студент,
Криворізький національний університет*

АКЦІОНЕРНИЙ КАПІТАЛ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ

В процесі роздержавлення економіки більшість підприємств України трансформувалися в акціонерні товариства. Та, як свідчить практика, більшість трансформованих підприємств виявилися неспроможними ефективно управляти акціонерним капіталом, що відобразилося у низькій ефективності його використання та нереалізованому інвестиційному потенціалі акціонерних товариств. Тому дослідження сутності акціонерного капіталу та обґрунтування методичного інструментарію оцінки ефективності використання акціонерного капіталу є досить актуальними. Крім того, слід зазначити, що теорія акціонерного капіталу є науковим підґрунтям, що сприяє розв'язанню проблем економічного зростання, відтворення та розподілу сукупного капіталу, зростання підприємницької та інвестиційної активності підприємств.

Важливу роль у формуванні теоретичного та методичного підґрунтя дослідження акціонерного капіталу відіграють праці як зарубіжних так і вітчизняних науковців, зокрема: С.Фішер, Р. Дорнбуш, Р. Шмалензі, Б. Мінц, М. Шварц, Дж. Робінсон, а також В. Бодров, В. Кудряшов, С. Мочерний, Г.Савицька, В. Шелудько, В. Федоренко та ін.

Незважаючи на значну кількість наукових досліджень акціонерного капіталу, окремі питання залишаються недостатньо вивченими і висвітленими в економічній літературі. Так, на даний момент відсутнє чітке визначення акціонерного капіталу, яке б відображало його сутність та особливості функціонування, недостатня увага приділяється методичному забезпеченню комплексного аналізу ефективності використання акціонерного капіталу підприємства.

У зв'язку з вищенаведеним метою даної роботи є визначення сутності акціонерного капіталу та

обґрунтування методичного інструментарію оцінки ефективності його використання.

Акціонерна форма власності з'явилась в Україні порівняно недавно і тому серед вітчизняних економістів єдиного тлумачення сутності економічної категорії «акціонерний капітал» не існує.

На думку С. Фішера, С. Мочерного, В. Федоренка, І. Кукурудзи, М. Ажнюка та Г. Башнянина, акціонерний капітал являє собою сукупність індивідуальних капіталів, об'єднаних у результаті випуску цінних паперів, які зростають завдяки капіталізації частини прибутку та додаткової емісії акцій [1, с.721, 2, с.270].

За визначенням Правління Національного банку України акціонерний капітал – це капітал відділень, усі акції дочірніх і асоційованих підприємств, крім привілейованих акцій без права голосу, а також інші капіталовкладення прямого інвестора, що збільшують статутний фонд підприємства прямого інвестування [3].

В. Бодров розглядає акціонерний капітал як економічну форму реалізації акціонерної власності, тобто сукупність виробничих, економічних відносин між акціонерним товариством, його акціонерами і найманими працівниками щодо володіння, розпорядження і використання грошей, засобів виробництва та іншого майна акціонерного товариства з метою одержання додаткової вартості у формі прибутку акціонерного товариства, дивідендів та інших доходів акціонерів [4, с.315].

Перша група вчених трактує акціонерний капітал однобічно та зосереджує свою увагу на тому, що акціонерний капітал – це капітал, утворений шляхом випуску акцій. Подібним є визначення НБУ, різниця полягає лише у виключенні ним зі складу акціонерного капіталу привілейованих акцій без права голосу. Визначення В. Бодрова суперечить визначенню капіталу як такого. Тобто, на нашу думку, у жодному з визначень не відображена в повному обсязі сутність акціонерного капіталу як такого.

Для обґрунтування власного бачення сутності зазначеної економічної категорії, нами було розглянуто різноманітні погляди на поняття капіталу та враховані особливості організації діяльності акціонерного товариства у порівнянні з іншими видами підприємств, які можуть функціонувати в Україні. Так, узагальнення думок економістів різних епох, таких як Д. Рікардо, А. Сміт, А. Маршалл, П. Самуельсон, У. Нордхауз, П. Хейне, Д. Хайман, Дж. Робінсон, Р. Дорнбуш, Дж. Кларк, Л. Вальрас, І. Фішер, И. Шумпетер, Дж. Кейнс, К. Маркс, М.І.Туган-Барановський та ін. дало змогу визначити капітал як вартість, яка в процесі свого руху має здатність приносити прибуток. Відповідно, акціонерний капітал – це капітал акціонерного товариства, створений за рахунок внесків акціонерів шляхом придбання ними цінних паперів (акцій), включаючи привілейовані та звичайні акції, з метою одержання додаткової вартості у формі прибутку, дивідендів та інших доходів акціонерів.

У сучасних умовах господарювання для побудови прогнозів, планів, прийняття ефективних управлінських рішень апарату управління акціонерним товариством необхідно володіти об'єктивною інформацією про реальні можливості в досягненні бажаних результатів. Саме тому увагу багатьох дослідників привертає оцінка ефективності використання капіталу акціонерного товариства.

Однак, як показали дослідження, на сьогодні науковцями не розроблено єдиного алгоритму комплексної оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства. В економічних джерелах пропонуються лише окремі етапи даного процесу (І. Бойчик, Н. Чиж, В. Орлова, К. Ізмайлова, А. Череп, Г. Савицька, В. Шелудько, Д. Черваньов, О. Радзієвський, О.Мозенков та ін.). Врахувавши зазначені підходи та зміст стандартного алгоритму дослідження будь-якої економічної проблеми, автори роботи вважають доцільним запропонувати наступний алгоритм комплексної оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства (рис. 1):

На підготовчому етапі визначається мета та завдання оцінки, об'єкт та предмет; розроблюється план та програма аналітичної роботи; здійснюється вибір і обґрунтування системи показників, за допомогою яких оцінюється ефективність використання акціонерного капіталу; розроблюються макети і форми аналітичних таблиць, графіків, схем; перевіряється достовірність джерел інформації; вивчаються матеріали попередніх оцінок.

Мета оцінки – визначити ефективність використання акціонерного капіталу підприємства та виявити резерви її підвищення.

Досягнення мети забезпечується виконанням наступних завдань: дослідити динаміку та структуру акціонерного капіталу підприємства; оцінити ступінь ефективності використання акціонерного капіталу підприємства; визначити вплив факторів на показники ефективності використання акціонерного капіталу; виявити резерви підвищення ефективності використання акціонерного капіталу підприємства.

Об'єкт оцінки – акціонерний капітал підприємства, предмет – ефективність використання акціонерного капіталу підприємства.

На II етапі (основному) здійснюється наступна робота: збирання та опрацювання необхідної інформації, перевірка повноти й вірогідності звітних даних, проведення арифметичного, логічного і балансового зведення показників (для проведення оцінки необхідні форми звітності: №1 – «Баланс»; №2 – «Звіт про фінансові результати»; №4 – «Звіт про власний капітал»; №5 – «Примітки до фінансової звітності»; №22 – «Зведена таблиця основних показників та ін., які комплексно характеризують господарську діяльність підприємства»), визначення загальних відхилень величини показників ефективності використання акціонерного капіталу від базових, виявлення взаємодіючих факторів і обчислення їхнього впливу на зміну величини показників ефективності використання акціонерного капіталу, виявлення невикористаних можливостей (перспективних резервів) підвищення ефективності використання акціонерного капіталу підприємства.

На завершальному етапі відбувається: проведення підсумкової оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства та узагальнення результатів аналізу, розробка висновків і пропозицій щодо прийняття належних управлінських рішень за результатами оцінки, відповідно до її мети та завдань, розробка організаційно-технічних заходів щодо усунення недоліків, підвищення ефективності використання виявлених резервів.

Важливим етапом оцінки ефективності використання акціонерного капіталу є визначення вибірки аналітичних показників.

Як показало дослідження значної кількості економічних джерел, більшість науковців пропонує загальні показники оцінки капіталу (рентабельність власного капіталу та активів підприємства, капіталовіддача, капіталоемість продукції, період обороту капіталу тощо), які можна використовувати для оцінки ефективності використання капіталу підприємства будь-якої форми власності, в тому числі і акціонерної (І. Мойсеєнко, Б. Грабовецький [5], А.Череп та ін.).

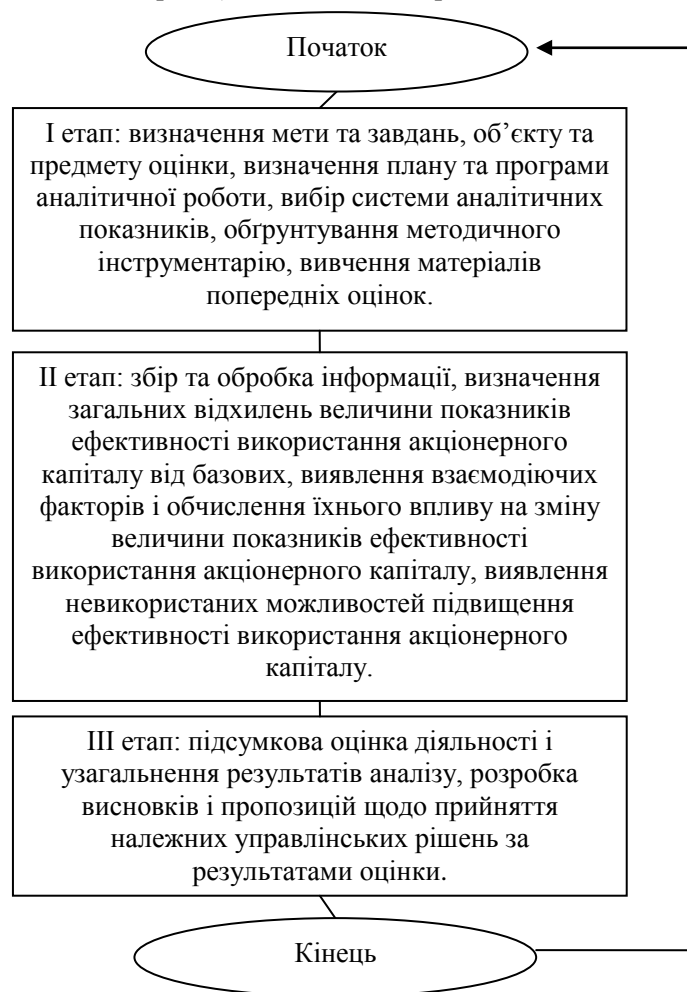

Рис. 1. Алгоритм комплексної оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства

Інші підходи до вибірки показників для оцінки ефективності використання капіталу підприємства враховують особливості саме акціонерної форми його функціонування. Так, для оцінки

вартості акціонерного капіталу В. Шелудько використовує методи оцінки акцій, а саме: дивідендний, «дійсної вартості акцій», МОКА, метод, що ґрунтується на використанні показника Р/Е а також метод, який визначає вартість акціонерного капіталу на основі вартості позики, емітованої підприємством [6]. Даний підхід до аналізу ефективності використання капіталу розроблений для корпорацій, які функціонують в умовах розвинутої ринкової економіки й ефективно функціонуючого фінансового ринку, тому застосування його в умовах вітчизняної економіки значно ускладнюється. Л. Васильєва та Г. Савицька для оцінки використання акціонерного капіталу пропонують показники: прибуток на акціонерний капітал, прибуток на одну звичайну акцію, вартість акцій за балансом, коефіцієнт дивідендного покриття та дивідендний вихід [7, 8].

Остання група авторів використовує показники, які надають можливість провести повний та детальний аналіз ефективності використання акціонерного капіталу в цілому, та окремих його складових.

На думку авторів роботи, під час здійснення оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства доцільним є використання обох підходів, а саме: загального підходу до оцінки використання капіталу підприємства, та спеціального, який враховує особливості акціонерної форми капіталу.

Класифікаційна система показників оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства представлена на рис. 2.

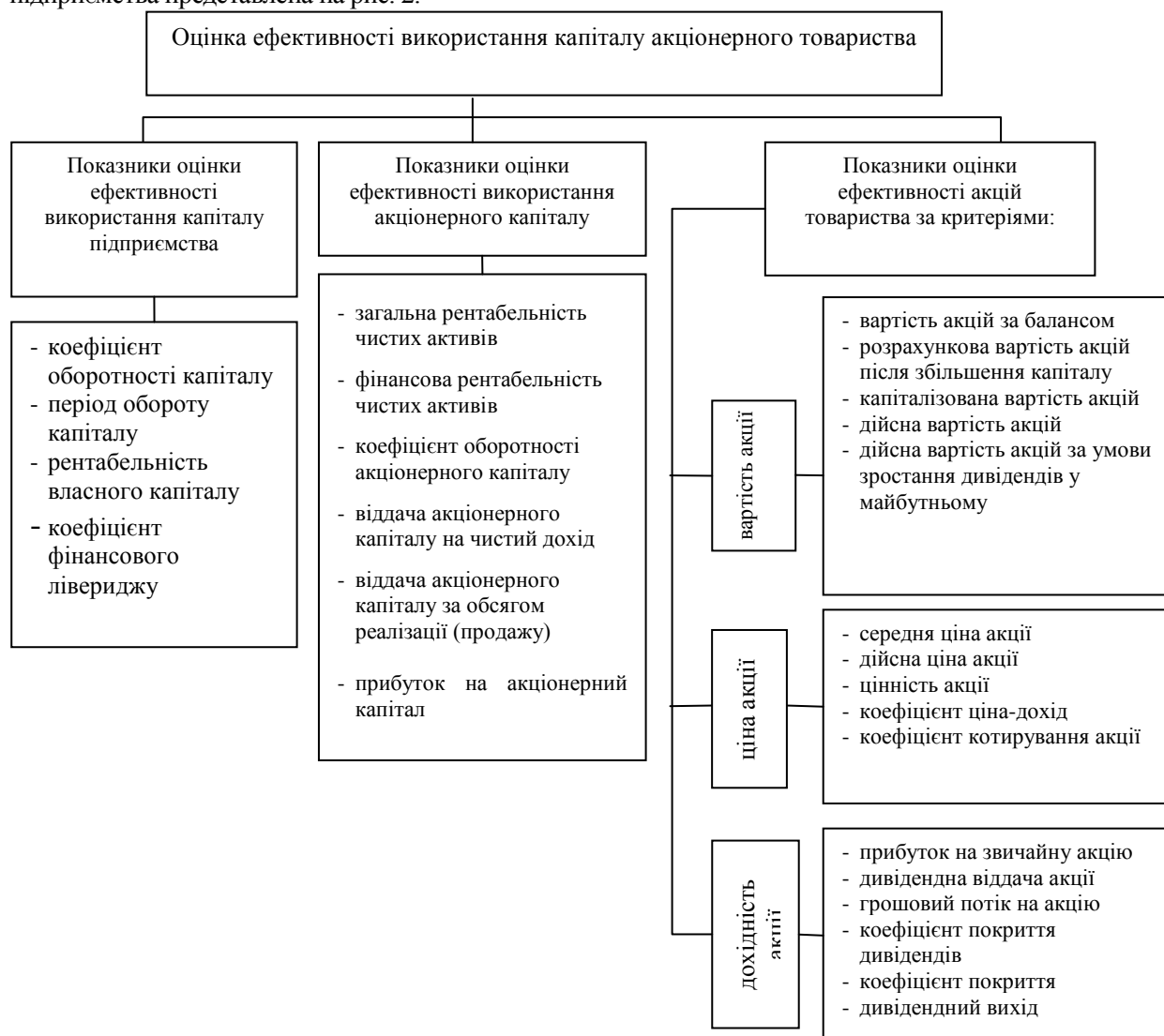

Рис. 2. Класифікація аналітичних показників оцінки ефективності використання акціонерного капіталу підприємства

Використання запропонованих показників дасть змогу акціонерному товариству оптимізувати структуру сукупного капіталу товариства, а також виявити резерви підвищення ефективності використання акціонерного капіталу.

Отже, на основі проведеного дослідження можна зробити такі висновки:

акціонерний капітал – це капітал акціонерного товариства, створений за рахунок внесків акціонерів шляхом придбання ними цінних паперів (акцій), включаючи привілейовані та звичайні акції, з метою одержання додаткової вартості у формі прибутку, дивідендів та інших доходів акціонерів;

оцінка ефективності використання акціонерного капіталу має бути комплексною та спрямованою на виявлення резервів підвищення ефективності використання акціонерного капіталу підприємства;

в процесі оцінки необхідно використовувати як загальні показники використання капіталу підприємства так спеціальні, які враховують особливості акціонерної форми капіталу.

В якості напрямку подальшого дослідження передбачається дослідження структури акціонерного капіталу та критеріїв її оптимальності у сучасних умовах господарювання вітчизняних підприємств.

Література

1. Мочерний С.В. Економічна теорія: [посібник для студентів вузів] / С.В. Мочерний. – К.: Академія, 2002. – 653 с.
2. Політична економія: [підручник] / за ред. В.Г.Федоренка. – К.: Алерта, 2008. – 487 с.
3. Правління Національного Банку України. Постанова «Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України» № 124 від 19.03.2003 р.
4. Політична економія: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / за ред. В.О.Рибалкіна, В.Г.Бодрова. – К.: Академвидав, 2004. – 672 с.
5. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: [навч. посіб.] / Б.Є.Грабовецький. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 256 с.
6. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент / В.М. Шелудько. – К.: Знання, 2006. – 439 с.
7. Васильєва Л.С. Фінансовий аналіз / Л.С. Васильєва, М.В. Петровська. – М.: ІНОРУС, 2006. – 544 с.
8. Савицька Г.В. Економічний аналіз діяльності підприємства: [навч. посіб.] / Г.В.Савицька. – К.: Знання, 2005. – 662 с.

339.944

*Костакова Л.Д., старший викладач,
ДВНЗ Криворізький національний університет
Криворізький економічний інститут*

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГІРНИЧО-ЗБАГАЧУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ

До основних факторів, що характеризують сучасне вітчизняне гірничорудне виробництво належать такі, як висока фондомісткість, енергоємність і трудомісткість. В свою чергу на їх рівень в значній мірі впливають низька природна якість мінеральної сировини і складні гірничо-геологічні умови видобутку на значних глибинах. Тому рівнем певних показників, Українські гірничорудні підприємства поступаються провідним світовим виробникам залізорудної сировини. Наслідок цього – їхня висока залежність від рівня цін та попиту на світових ринках металу і залізорудної сировини. Так, близько 70% Української залізорудної сировини споживає технічно відстала, орієнтована на експорт вітчизняна металургія. Така ситуація ще більше посилює залежність гірничо-видобувних підприємств від зовнішніх ринків.

Щодо якісних показників, то слід звернути увагу на те, що рейтинг більшої частини вітчизняної залізорудної сировини залишається достатньо низьким. Незважаючи на це гірничо-видобувним підприємствам та збагачувальним комбінатам України за останні сім років вдалося вирішити одну з найважливіших проблем розвитку рудної бази – припинити подальше відставання проведення розкривних робіт та забезпечити випереджаючі темпи приросту розкриття до темпів приросту видобутку сировини, як основного показника, що характеризує стан сировинної бази.

Поряд з вище зазначеним слід відмітити ряд невирішених проблемних питань, що потребують до себе комплексного підходу та уваги зі сторони державних органів влади. Так, залишається відкритим питання у галузі земле використання, оскільки діючий закон «Про надра» та Земельний кодекс не дозволяють гірничорудним підприємствам самостійно усунути проблему виділення або покупки земель для розширення виробництва. Якщо ситуація не зміниться, то найближчим часом можна прогнозувати спад виробництва таких підприємств, як ВАТ «ПівдГЗК» та ПАТ «АМКР», які